

УДОСКОНАЛЕННЯ ГАЛУЗЕВОЇ СТРУКТУРИ ВИРОБНИЦТВА АГРОФОРМУВАНЬ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ПРИКАРПАТТЯ

Висвітлено особливості удосконалення галузевої структури виробництва сільськогосподарських підприємств за нинішніх умов. Розроблено напрямки та методичні основи процесу дослідження оптимізації виробничої структури, уточнено критерії оцінки щодо її досконалості.

Ключові слова: галузева структура виробництва, сільськогосподарські підприємства, удосконалення, розвиток.

I. Вступ. Період реформувань в аграрному секторі економіки спричинив, окрім очікуваних змін у процесах становлення та розвитку сільської території, ще й низку непередбачуваних чи незапланованих трансформацій. Так, упродовж п'ятнадцятирічного періоду галузева структура виробництва в сільськогосподарських підприємствах зазнала значних змін. Наслідком її недосконалості стало гальмування прибуткового функціонування агроформувань та розвитку економіки аграрного сектора в цілому.

Питання, пов'язані з вирішенням проблем удосконалення структури виробництва в сільському господарстві, висвітлені у працях вітчизняних вчених-економістів, зокрема: О.П. Азізова, П.К. Канінського, Н.В. Статівки, М.М. Турченка, С.М. Чмиря.

Водночас, зважаючи на природно-кліматичну різноманітність території країни та деякі організаційні відмінності у становленні аграрного сектора, кожен регіон (область) потребує окремого підходу до визначення тенденцій вдосконалення галузевої спеціалізації сільськогосподарських підприємств. Тому виникає необхідність запропонувати конкретні напрями та порядок вирішення досліджуваної проблеми на основі сучасних особливостей функціонування суб'єктів господарювання Івано-Франківської області.

II. Постановка завдання. Досліджуючи процес удосконалення галузевої структури виробництва, слід визначити його будову, сутність, етапи та послідовність реалізації

конкретних заходів. При розробці даної теми застосовувались загальнонаукові та специфічні методи дослідження, основними з яких є: діалектичний, що використовувався для вивчення законів пізнання економічних процесів; аналізу і синтезу – для дослідження внутрішньої будови явищ суспільного життя; наукової абстракції – для формулювання теоретичних узагальнень і висновків.

III. Результати. Вдосконалення структури виробництва є багатоаспектним процесом, який, окрім визначення конкретних заходів та дій, передбачає складну організаційно-методичну систему. Її елементи в загальних рисах відображають послідовність оптимізації структури виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах (рис. 1).

Дана схема (рис. 1) включає три основні блоки:

1. Обґрунтування цільових орієнтирів.
2. Практична діяльність задля досягнення мети.
3. Оцінка отриманого результату.

Перший етап досліджуваного процесу є одним із найважливіших, оскільки від правильності й доцільності постановки цільових орієнтирів залежить подальший напрямок та обсяг діяльності.

Основною кінцевою метою вдосконалення структури виробництва в сільськогосподарських підприємствах є оптимізація співвідношення галузей та підгалузей аграрного виробництва, що сприятиме забезпеченню соціально-економічного розвитку сільської території. При цьому визначення мети не є завершеним етапом, оскільки в процесі практичної діяльності, спрямованої на її досягнення, виникатимуть певні проблеми, неузгодженості, потреби – тоді визначена мета може коригуватися. В межах загальної мети необхідно послідовно визначити більш деталізовані завдання. У свою чергу, головна мета є забезпечуючим елементом більш загальних (на державному чи регіональному рівні) цілей розвитку сільського господарства. Її суть полягає у створенні сучасного конкурентоспроможного агропромислового комплексу, який характеризується виз-

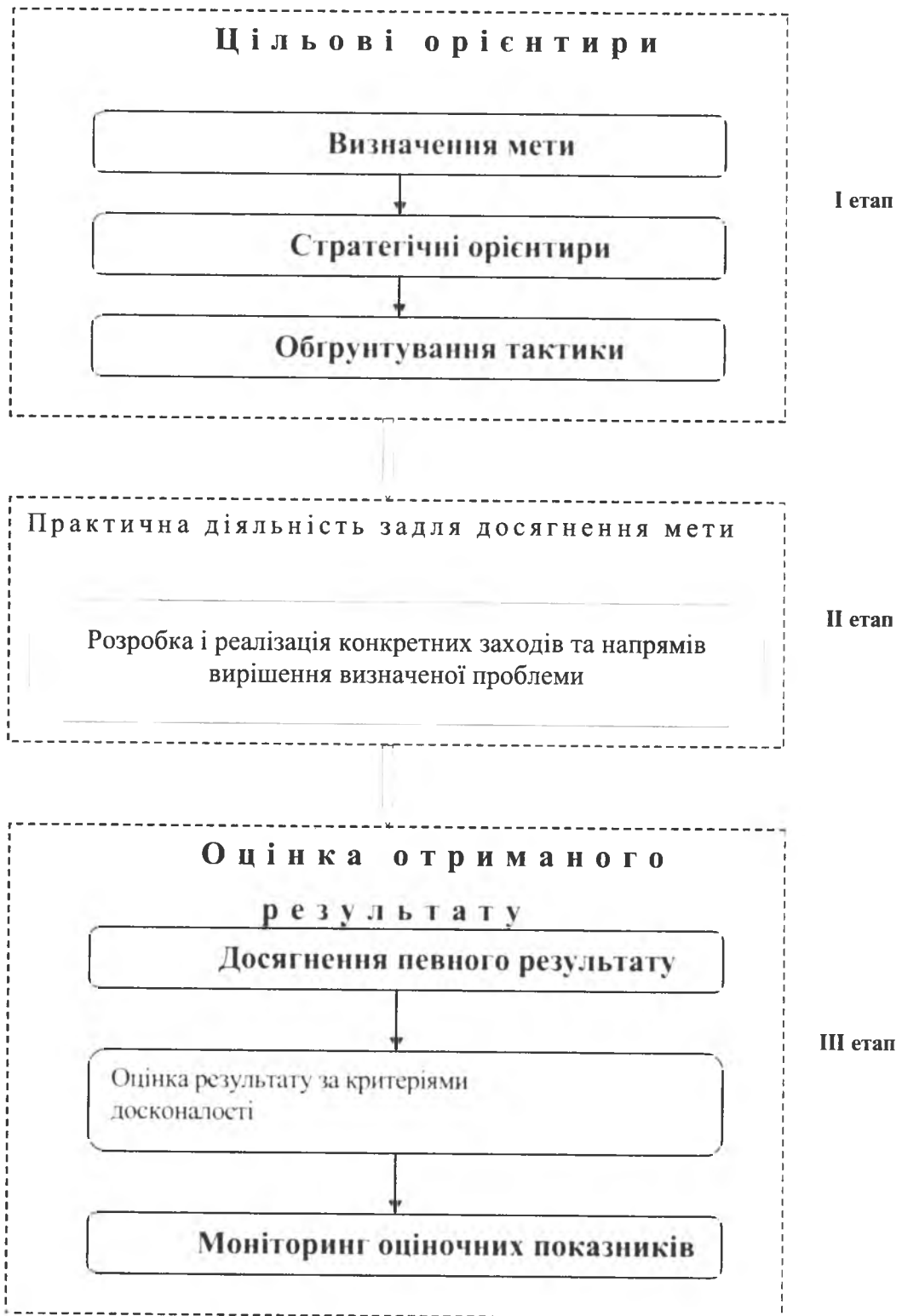

Рис. 1. Схема реалізації процесу вдосконалення структури виробництва

наченими критеріями розвитку [1, 17].

Важливим кроком до цієї мети є обґрунтування стратегії – розрахованої на перспективу системи заходів, що забезпечує досягнення конкретних накреслених цілей [2, 11].

У процесі дослідження стратегія, як і мета,

може уточнюватись, проте в найзагальніших рисах її суть полягатиме у визначенні напрямів оптимізації структури виробництва на основі паритету соціальних, економічних, екологічних та інших основних цілей загальнодержавного розвитку. Тобто дана конк-

ретна стратегія повинна бути підпорядкована більш загальній, що стосується аграрної політики країни.

Вчені-аграрники І.Ф. Баланюк, М.В. Зубець, І.І. Лукінов, П.Т. Саблук, В.В. Юрчишин, виокремлюючи певні ключові елементи стратегії розвитку аграрного сектора, наголошують на пріоритетності забезпечення продовольчої безпеки та поліпшення умов життя селянства [3, 4, 5, 6]. Кожен із цих науковців, враховуючи визначальну роль сільського господарства в житті людини, так чи інакше пов'язують стратегію розвитку АПК з удосконаленням певних параметрів аграрного виробництва.

Для реалізації визначеної стратегії розвитку досліджуваного процесу, її деталізації, обґрунтовують тактику, що передбачає розробку системи заходів та механізмів досягнення цієї мети. Формування тактики являє собою окреслення способів і засобів досягнення визначених цілей на найближчу перспективу, тобто лінію поведінки суб'єкта господарювання на сучасному етапі його функціонування. У цей період відбувається конкретизація та систематизація плану дій та термінів їх виконання, що передбачено стратегією розвитку.

Основними тактичними заходами в даному випадку повинні бути:

- налагодження екологічно чистого виробництва продукції в обсягах, що відповідають наявним потребам з боку споживачів;
- формування сучасної виробничої бази;
- підвищення ефективності виробництва та ресурсовіддачі.

Обґрунтування тактики, стратегії та мети – тісно взаємопов'язаних між собою елементів процесу формування цільових орієнтирів є чітко врегульованою сукупністю внутрішніх та зовнішніх чинників.

Основними регулюючими факторами є:

- 1) нормативно-правова база країни та державна політика стосовно АПК;
- 2) потреби населення;
- 3) науково-технічний прогрес;
- 4) потенційні можливості підприємств.

Перші три чинники є зовнішніми щодо певного агроформування, а останній фактор – внутрішній і відображає індивідуальну дієздатність кожного господарства зокрема.

Наступним важливим кроком у процесі вдосконалення структури виробництва

сільськогосподарських підприємств є реалізація конкретних заходів з метою досягнення визначених цілей. На даному етапі розробляються його напрямки. З урахуванням виявлених в результаті детального аналізу особливостей формування підприємства та проблем і перешкод у цьому процесі обґрунтовуються й реалізуються заходи, спрямовані на вирішення окреслених завдань.

Внаслідок таких дій отримуємо певний результат (проміжний чи кінцевий), який порівнюємо з очікуваним, відповідно до мети, стратегії та тактики діяльності агроформування.

У ході дослідження будь-якого економічного явища (як і в даному випадку) визначається кінцева мета, що передбачає досягнення максимального ефекту (результату) від його оптимізації. Очевидно, що практично таким “максимумом” в цій ситуації не може бути так звана “досконала” структура виробництва, а тільки наближення до неї.

Організація досконалої структури сільськогосподарського виробництва, у свою чергу, можлива тільки в ході теоретичного моделювання, де всі процеси та явища чітко відповідають встановленим параметрам, знаходяться в заздалегідь визначених зв'язках та формах. Проте на практиці досягнення такого результату є досить проблематичним, оскільки часто певні явища в економіці, зазнаючи впливу зовнішніх факторів, змінюють свою внутрішню будову та напрямки розвитку. Тобто як не можливе існування “чистої” (досконалої) ринкової конкуренції чи налагодження досконалого цінового механізму на сільськогосподарському ринку в сучасних умовах, так і неможлива організація досконалої структури виробництва в аграрному секторі.

Усе вищезазначене дає підставу стверджувати, що з метою забезпечення високого очікуваного результату необхідно визначити систему критеріїв досконалості структури виробництва, тобто сукупність “ознак, на основі яких здійснюється оцінка, визначення чи класифікація явища” [7, 268].

В основу побудови критеріїв ступеня досконалості структури виробництва в сільськогосподарських підприємствах покладено множинність визначених цілей. Тому система є багатокритеріальною. Основними критеріями є:

- економічний, що передбачає оцінку

впливу вдосконалення співвідношення галузей на показники економічної діяльності суб'єкта підприємництва (рентабельність функціонування, ефективність виробництва тощо);

– соціальний – визначає сукупність впливу досліджуваних явищ на поліпшення соціальної ситуації на селі (забезпечення зайнятості, росту заробітної плати сільськогосподарських працівників та ін.);

– екологічний – передбачає оцінку взаємозв'язку між оптимізацією структури виробництва та тенденціями процесу природно-ресурсного відтворення;

– організаційно-технічний – визначає рівень співвідносності аграрних галузей в організаційному аспекті, зокрема стосовно впровадження новітніх технологій на підприємствах, розвитку підприємництва в АПК та організації виробничих процесів в цілому.

Отже оцінюється відповідність даним критеріям досліджуваного процесу та його результату (оптимізованої структури виробництва). Кожен з визначених вище критеріїв має свої підсистеми, що його деталізують. Крім цього, дана багатокритеріальна система функціонує за допомогою сукупності показників, що забезпечують математичне числове вираження ступеня досконалості структури виробництва.

Отже отримуємо певний результат (проміжний чи кінцевий), який порівнюємо з очікуваним, відповідно до визначеної раніше мети, стратегії та тактики діяльності агроформування.

Серед показників оцінки ефективності здійснених змін, тобто результативності процесу вдосконалення галузевої структури виробництва, найважливішими є:

– рівень спеціалізації сільськогосподарського виробництва;

– динаміка рівня спеціалізації та ступінь впливу різних факторів на певну зміну;

– коефіцієнт внутрігосподарської спеціалізації;

– коефіцієнт технологічної спеціалізації;

– коефіцієнт внутрігалузевої спеціалізації;

– інтегральний коефіцієнт спеціалізації;

– інтегральна ефективність спеціалізації сільського господарства.

IV. Висновки. Досліджувана проблема – вдосконалення галузевої структури вироб-

ництва – є актуальною і важливою, оскільки її вирішення, у свою чергу, сприятиме розв'язанню основних завдань сучасного етапу розвитку аграрних відносин, а саме:

1. На мікрорівні (осередку підприємств):

– підвищення ефективності виробництва;

– зростання ресурсовіддачі;

– збільшення рентабельності діяльності;

– забезпечення розширеного відтворення;

– можливість підвищення інвестиційної привабливості суб'єкта господарювання.

2. На мезорівні (регіональному):

– зростання прибутковості сільськогосподарських підприємств за рахунок оптимізації структури виробництва, з урахуванням його орієнтації на високорентабельні види продукції;

– спеціалізація та концентрація сільськогосподарського виробництва;

– вирішення екологічних проблем, зокрема раціональне використання природно-ресурсного потенціалу;

– поліпшення умов праці та життя селян за рахунок удосконалення процесу виробництва.

3. На макрорівні (загальнодержавному):

– забезпечення продовольчої безпеки населення;

– формування конкурентного середовища в аграрній сфері;

– поліпшення соціальної ситуації на селі (опосередковано та безпосередньо за участю сільськогосподарських підприємств);

– забезпечення стабільного економічного зростання даної галузі економіки.

Отже, з огляду на важливість вирішення окреслених завдань, можна говорити про значущість наукових розробок, що стосуються даної проблеми, яка в сучасних умовах набула нових характерних рис та особливостей прояву.

1. Комплексна програма перспективи агропромислового комплексу та розвитку сільських територій Івано-Франківської області у 2005 – 2010 роках і на період до 2015 року. – Івано-Франківськ: Плай, 2005. – 80 с.

2. Міщенко А.П. Стратегічне управління: Навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 336 с.

3. Баланюк І.Ф. Реформування в аграрному секторі регіону. – К.: ІАЕ УААН, 1999. – 270 с.

1. Зубець М.В. Напрями економічного зростання агропромислового комплексу України. – К.: Аграрна наука, 1999. – 56 с.

2. Про стратегію трансформації АПК і забезпечення продовольчої безпеки України // Економіка АПК. – 2000. – № 8. – С. 3 – 36.

3. Юрчишин В.В. Стратегічні аспекти пореформеного розвитку аграрних відносин. Організаційно-економічні проблеми розвитку АПК // Соціально-економічні проблеми села. - Ч.1. К.: ІАЕ УААН, 2001. – 373 с.

4. Словарь иностранных слов / Под ред. В.В. Пчелкиной. – М.: Рус. язык, 1989. – 624 с.

The improvement of a particular branch structure of production of agricultural enterprises is reflected. Directions and methodical bases of process of research of optimization of production structure are developed. The criteria of estimation are improved in relation to its perfection.

Костюченко Н.М.

ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ПРІОРИТЕТ РЕГІОНАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Робота присвячена пошуку напрямків до створення інституційного механізму забезпечення сталого розвитку як пріоритету регіональної соціально-економічної політики.

Ключові слова: інституції, інститут, інституційні зміни, інституційний механізм, сталий розвиток, регіональна політика.

I. Вступ. Екологічні навантаження і обмеження сьогодні спостерігаються в усіх економічних системах. В даний час економічна практика все гостріше стикається з обмеженістю ресурсів, з вичерпним характером невідновлюваних природних ресурсів і недостатністю асиміляційних властивостей природи. Існування та наростання глобальних екологічних проблем, розвиток локальних криз і катастроф призводить до усвідомлення необхідності врахування стану навколишнього середовища при ухваленні економічних рішень.

Виснаження значної частини природних ресурсів та забруднення навколишнього середовища викликає необхідність пошуку найбільш раціональних форм, методів та шляхів охорони та раціонального використання природних ресурсів з метою гарантування екологічно безпечного сталого розвитку. Для забезпечення життєздатного еколого-економічного розвитку, необхідна політика відмінна від політики з техногенним типом мислення. Тобто необхідна еколого-орієнтована соціально-економічна політика, чому має передувати створення нового інституційного механізму – інституційного механізму сталого розвитку.

“Думати глобально – діяти локально” – основний лозунг досягнення сталого розвит-

ку. Таким чином, пріоритетним є досягнення сталого розвитку, перш за все, на регіональному (місцевому) рівні. На практиці більшість локальних територій (окремі домашні господарства, ферми, невеликі товариства/села, мікрорегіони/райони) далекі від стійкості розвитку. Багато підприємств неефективні у використанні енергії та ресурсів. Саме тому, перш за все, необхідно розглянути екодеструктивну діяльність на регіональному рівні, яка в результаті і складає неефективне використання ресурсів у світі взагалі.

Саме тому проблема створення нового інституційного механізму забезпечення сталого розвитку як пріоритету регіональної соціально-економічної політики є актуальною на сьогодні.

II. Постановка завдання. Мета роботи полягає в пошуку шляхів створення інституційного механізму сталого розвитку як пріоритету регіональної соціально-економічної політики.

III. Результати. Сталий розвиток

Усвідомлення катастрофічності ситуації, що складається в світі, викликало занепокоєння багатьох країн та прийняття ними концепції сталого еколого-економічного розвитку, що враховує обмеженість природно-ресурсного потенціалу і необхідність ефективного використання природних ресурсів. Саме поняття “сталий розвиток” трактується в програмі всесвітньої співпраці «Порядок денний на XXI століття» як гармонійне досягнення цілей високої якості навколишнього середовища і здорової економіки для всіх народів світу, задоволення потреб людей і збереження стійкості розвитку протягом тривалого періоду.